

A cimborá

Gama Kovács János a megszokott helyére ült: a fal melletti lóca túlsó végére. Közelebb esett így a kemence, távolabb az ablak. De más haszna is volt a saroknak: szemmel tarthatta innen az egész csárdát, s persze az ajtókat is, mindkettőt.

Örült, hogy szabad a helye s véle szemben a cimboráé is, akit idevár. Múltkor alig beszélhettek, sok zajos nép ülte meg a termet, vásárra mentek Halasra. Most hál' istennek alig lézengenek, talán még azt a szélkiáltó Börcsököt se reszeli ide az ördög. Mert ha az kinyitja a torkát, recsegteti a nótát, míg csak bele nem reked. Ellenben jó lenne, ha Csányi Pista benézne. Talán ő jobban vélné a cimborára Szenttamástól vagy Becséről. Amikor a lábát megszúrták, egy ideig a vezeték lovaknál volt. Többekkel volt találkozása. Hej, ha emlékezne! Akkor aztán elbattyogna a szó tán hajnalig is a régi időkről. Mert többet tud az ember arról az egy esztendőről beszélni, mint a többi negyvenről együttvéve, amit már megért.

Jön is már Csányi, s egyenesen feléje, mintha csak meghallotta volna az ő gondolatait odakint, s attól venné szaporábbra a lépteit. Maga mellett mutat helyet neki, nyomja eléje a dohányzacskót is mindjárt. Intenek, kapják azonnal az újabb üveget.

- Enyhült — szólt csendesen Csányi Pista, széjjelébb lökve mellén a subát.
- Valamicskét — hagyta helyben Gama Kovács. — Benéztél?
- Be.
- Jól van az. Telik az idő.
- Hát. Na, egészség, áldás, békesség!
- Adja isten!

Ittak, s néztek a bodor füstökbe hallgatag. Végül János szólt egész csöndesen:

- Került egy cimborá.
- No?
- Hetfűn volt itt. Mára benéz. Velünk volt a Gazda alatt Szenttamásnál.
- Ki az?
- A nevre nem vélekszek. Átokházi ember, a képe olyan ismerős forma. Meglátod. Tán te jobban vélsz rá.
- Ha ott vót!
- Bizonyosan ott vót. Beszéltünk a csatáról, a becsei lepényes vacsoráról...
- Beszéltetek.
- Már miért ne?

— Na, nem azért, csak mondom, hogy az Imre lovát se kapják meg a pusz-
tázók soha ebben az életben, ha nem nyerített volna. Márpedig aki verembe,
kazalba van dugva, az ne nyerítsen.

— Jó, jó, de...

— Az ördög nem alszik, János! Csiger is arra fizetett rá, hogy nem bírt a
nyelvivel. Jobb hallgatni. Nem asszony az ember.

— Hisz épp ez az: kivel beszélhetsz te a régi világról, az asszonnal tán?
Na, ugye? Cimbora kell ahhoz, aki ott volt véled, akivel egy szalmán háltál,
aki tudja a nótát...

— Csöndet, hé! — lökte oldalba Csányi, mert nyílt a nagyajtó. Idegen
lépett be rajta.

— Hiszen ez a cimbora! Hé, hé! Ide, ide! — integetett Gama Kovács a
jövevénynek, aki be is kanyarodott hozzájuk, kezét adott mindkettőjüknek, de
nem ült le. Nem tetszett neki a hely. Nézegette egy darabig a lócákat, aztán
átültette Csányit a néki fönntartott helyre, ő pedig a sarokba húzódott, odébb
tolva Jánost is.

— A derekam, tudod, nagyon kifázott. Azóta szereti a meleget, de nagyon.
Akár a parazsat is elbírná.

Megállt a beszédben a jövevény. Csányit nézte, majd Jánoshoz fordult.
Egészen a füléig vitte a száját, tenyerével jól eltakarta, Csányi még arról se
olvashasson.

— Ez előtt? — csattant föl kacagva Gama Kovács. — Akár magunk között
volnánk, pajtás. Hát ez az én Csányi Pista komám. Kenyerestársam vagy har-
minc esztendeje. A harcok után is együtt vittek bennünket, együtt is szöktünk
meg Kecskemét alatt, amikor német ármádiába akartak vinni. Én csak úgy
akartam gyalogosan, Pista adta a merszet, hogy lovakkal induljunk. S jól
mondta. Végünk, ha gyalog indulunk, mert hajnalban észrevették a szökést.
Tíz lovast küldtek utánunk, úgy mesélte egy cimbora, akinek csak Bécs alól
sikerült meglépni aztán.

— Hát én akkor leghamarább odahagytam őket. Még Gyula előtt lefordul-
tam a lóról, aztán bele a Körösbe. Ott reszkettem a békák közt öreg éjszakáig.
Nem mozdulhattam előbb. Akkor fázott úgy ki az én derekam. Nade, majd
megszíjja a sárgaföd, akkor aztán nem fáj.

— Bizonyosan.

— Na, vélsz-e a komára? — mutatta szembe egymásnak a társakat János.

— Mintha... — biccentett bizonytalanul Csányi. — Talán Becsénél, ami-
kor a Gazda azt a tömérdek lepényt süttette. Nem cseréltél te akkor lovat?

— Ez az! Persze, hogy cseréltem. Kilőtték alólam a hókát. Egy jó járású
pejt kaptam akkor. Tán te voltál a vezetőkes?

— Pontosan én.

— Nahát! Hát akkor helyben vagyunk, cimbora! Igyunk rá! Hanem az
nagy lakoma volt tényleg ott Becsénél. Olyan lepényt se azelőtt, se azóta.

— Hát nem. Jól mondod. Én is csináltatom néha az asszonnal, de fenét
se ér. Nem olyan. Ahogy ott azokat a lapátnyi darabokat ölbevette az ember,
aztán azon melegen törte, harapta...

— Úgy, pontosan úgy volt.

— Aztán a disznók, meg a papok bora!

— Na, bizony: a bor! Ti nem voltatok ott borért?

— Nem, én a süldőket bontottam — felelt János.

— Én meg strázsa voltam a keresztnél — mondta Csányi.

— Nahát az volt pedig a multság! A Sándor...

— Psszt! A falnak is füle van!

— Jó, jó. Szóval a Gazda berúgta a pinceajtót, előre küldte a fáklyásokat,
s elindult a hordók során. Néha megemelte a fokost, aztán: klatty! Odavágott.

a hordó végének, nyílt a forrás menten. Borforrás! No, akkor én odamentem, szüröcsöltem belőle. Nekem hitt a Gazda. Ha lenyeltem a kortyot és bólintottam, akkor csak intett, már állították is föl. Ha visszaköptem, akkor legyintett, ment tovább. Folyt a bor világnak!

— Pedig ennél tán az is jobb volt.

— Bizonyosan. Papok rossz bort nem tartanak.

— Meglehet inni ezt is. Na, isten adja, hogy rosszabb ne legyen! Egészség...

Ijesztő, ha a csendbe hirtelen goromba zajt üt valami. De ennél is ijesztőbb, ha a duruzsoló lárma egy-két szempillantás alatt fönnakad, s helyébe zuhan a bántó csönd.

Ez történt most. Érezte János a harmadik kortynál, hogy körülöttük történik valami. Figyelmét azonban lekötötte a bor. Fülének ébersége sem lehetett teljes, mert csak akkor ocsúdott, amikor már késő volt. Leengedte az üveget. Párás szemével is látta, hogy hármójukat erős és szoros karikában körbefogták a zsandárok. Tizen lehettek talán. Álltak, mint a jegenye. Óriás árnyékuk is mozdulatlan körben a falakon. Akár a viharfelhők.

Csányi még benyúlt a suba alá, két zsandár és két árnyék rebbent hirtelen. Hátról ütötték, egyszerre. Lebukott az asztalra, kezéből kipottyant a pisztoly.

A cimborá és Gama Kovács már nem is tehetett egyebet: szép engedelmesen kitétek az asztalra pisztolyukat, fókusukat. Amikor megvasalták őket, egy síheder a pusztázók közül még végigtapogatta őket. Jánostól is, Csányitól is elvette a szalonnázó bicskát. A cimboránál talán nem volt, talán nem lelték meg.

Hatan körülöttük maradtak, a többi a vendéget tüledelte ki a teremből. Rajtuk kívül nem bántottak senkit. A vén Tandorinak még azt is megengedték, hogy nagy komótosan kiigya a borát, s nyugalommal elcsomagolja a zacskót, nyakába kerítse a tarisznyát. A síhederek és állingáló napszámások nem várták meg, hogy oldalba lökjék őket. Kotródtak kifelé sebesen, ijedten pillogtak a kemence felé, amely előtt a díszes gyűrűben ott ült sápadtan a három láncra vert pusztai ember.

Amikor mindenkit kihajtottak, a marcona őrmester a szálla közepére állt, csendet várt, majd erős hangon feléjük szólt:

— Önök a törvény nevében foglyaim!

A hosszú szekér vasalt oldalához csatolták a lánc egyik végét. A másik karika a csuklójukon maradt. Így, hogy közelebb kucorogva lazán hagyhatták, már nem is vágott annyira. János a másik kezével alá is tartott a súlyos karperecnek, mert az ajtón való kitámolygáskor igen megrántotta a nyálas szájú, aki a bicskát is elszedte, s a vas alighanem máris kirontotta a bőrét.

Lassan szokott szemük az éjszakához. Hogy ismét beborult délután, alig világított a hó is. Csányi fölocsúdott, bár nem sajnálta volna, ha egy ideig még ájult marad. Szenvedett, ahogyan János is: tehetetlen düh, mázsás indulat. nyomta a szekér oldalához. Bénultan ültek. A kín letaglózza az embert: szabadulni, szabadulni — csikorogja a test minden porcikája; lehetetlen, lehetetlen — feleli rá gyűlöletes egykedvűséggel a hideg ész.

A cimborá egyszerre lökte oldalba mindkettőjüket:

— Ehun e! A kulacs nem kellett nekik, attól nem félnek. Húzzátok meg, na!

Csányi kapott érte előbb. Szabad kezével mohón vitte a szájához, de csak néhány kortyot ivott. Majnem visszaköpte azt is.

— Bor — mondta majdnem utálatlaltal. — Mit ér ez? Pálinka kellene most, erős pálinka. Az életünket búcsúztatni...

— Ugyan, koma! Nem eszik olyan forrón a kását odabent se. Hát emberek közé megyünk tán, vagy mi?

- Ez a baj éppen!
- Ugyan, ugyan, Pista. Hát ezen az úton visszafelé is lehet menni.
- Innen igen. De a Cvingerből? Onnan bajosan. Akit a Lócsik meg a Ráday hívogat, annak hosszú lakodalmat kell végigtáncolni. Megtart egészen a temetéséig...
- Az isten kezében vagyunk.
- Dehogyan vagyunk. Ezeknek a körme közt vagyunk, s ott is döglünk, mert ezek addig szoringatnak, amíg szusz van bennünk. Csiger tán kigyútt? Tán kigyün valaha is?
- Csiger az más. Hiszen ő ott volt a vasútnál is a Gazdával.
- Számít az? Majd azt mondják, hogy mink is ott voltunk. Mit tudsz rá mondani? Ha Becsénél ott lehattunk, hát a vasútnál is éppúgy ott lehattunk. Azt mondanak, amit akarnak. Itt nem mink leszünk az előimádkozók.
- Hát az bizonyos — sóhajtott most a cimbora igen keservesen és jó hangosan, hogy a szekér zörgése ne nyomja el a szavát. Tehette, a zsandárok mind előttük s mögöttük poroszkáltak, a kocsis mintha bóbiskolt volna. Idáig egy embernek sikerült onnan meglépni, egy Katona nevű alsóvárosi illetőnek. Avval én beszéltem. A pokol csak jobb lehet, azt mondja. Ha az embert egyszer meg-ringatják a Ráday-bócsóban, hát a jó édesanyját is elátkozza, amiért a világra hozta. Az a bócsó egy faláda, belül teljesen televerve szöggel. Aztán ott a vasmenyasszony, ha valakinek arra van gusztusa. Abba csak bele kell állani, az úgy megszoringatja az embert, hogy a gyengébbjéből a lélek azonnal kiszáll. Török ott a csont, akár a csepű! Na, aztán a pofozógép. Ennek a komának három fogát ütött ki egyetlen csapással. De vannak még más találmányok is. Míndehöz persze ott a prófoc, aki a bikacsökökkel működik. Abriktolja az embert, amikor csak eléje kerül, nehogy elfelejtse, hol is van...
- Hagyja már kend, ráérünk megtudni, az isten verje meg!
- Így van, hagyja már!
- Csak azért mondom, merthogy én beszéltem azzal a Katona nevűvel. Hát én azért tudom ilyen pontosan, hogy hova is vagyunk hivatalosak.
- Tudjuk mink is, az isten tapassza már be a szádat, hát mikor hagyod abba! — csörrent a láncsal nagy dühében Csányi, mire egy lovas előre rúgtattott, s lekiabált hozzájuk:
- Pofázni szabad, csörömpölni nem! Értve? Na, azért!
- Visszamaradt aztán a többiekhez, csak ennyit szólott. No, ezt is fölöslegesen, mert elszökni igazán nem próbálkoztak. Olyan vasak ezek, tán szétverni se lehetne. De ha leolvadna is, hát madárrá kéne ahhoz változni, hogy ezek közül megléphessen az ember.
- Hogy szökött meg az a Katona nevű alsóvárosi? — kérdezte Gama Kovács.
- Azon te hiába töröd a fejed, pajtás. Még ha lenne valakid odakint, aki harminc marhát tudna hajtani egy bizonyos helyre, egy bizonyos foglár számára... De hát ilyen neked bizonyosan nincs. Aztán meg minek megszökni? Ez a Katona is kint él a békák közt a nádban, télen meg a padláson, a füstöt nyeli, vacog, füleli a mindenfelől jövő neszeket. Élet az? Nincs itt menekvés, cimbora. Ami ránk méretett, azt ki kell szenvedni.
- Jól van már, a szent istenedet — kaffogott közbe ismét Csányi. — Mit kárálsz örökké, akár egy vén varnyú? Hát mi az a rongy élet? Ha elóttak volna Szenttamásnál, hát már semmi nem fájna. Vagy még előbb? Amikor Dorozsmán megszorítottak. Egy sukk hija volt: a lajbimat lyukasztotta ki az ólom, ahogy kigombolva lebegett. Egy sukkott tévedett csak a zsandár. De annyi erővel...
- Hohó, cimbora! Hiszen éppen ez az! Az egy sukk! Éppen ezen az alapon működik Ráday uram egész regimentje. Nagyon jól tudja ő, hogy az a nyomo-

rult féreg, akit embernek hívnak, mind istennek képzele magát, mert isten a maga képére teremtette. Azt hiszi hát, hogy örökkévaló is! Ezért hiszi, mint ahogy te is, hogy az egy sukkes vagy egy araszos tévedés az neki jussa. Pedig hát éppen nem az. Az a véletlen. A szerencse. A jussa: a halál. Csakhogy ezt nem tudja fölérni ésszel. Még tán akkor is reményli az egy sukkes tévedést, amikor már nincs is meg, mert pontosan eltrafálták. Itt a dolog veleje, cimborá. Ezért lehet barom módjára bánni az emberállattal. Mert ez még akkor is remél, amikor a nemesebb állat már rég megadja magát. Tudta az isten, mit kell belénk teremteni.

— Pap vagy te, vagy mi a fene? — kérdezte Gama Kovács. — De minket ez nem érdekel ám, úgyhogy hallgass. Nem akasztani visznek, én akkor se búcsúzókat az élettől, akárhogy kárálssz.

— Ugye mondom! Nem akasztani visznek, aszondod. Hátha éppen oda? Mit mondtam: az emberállat az ő örökös buta reményével. Ezért foghatnak ki rajtunk. Ettől lesz a sok igazgyónó odabent. A vékony bőr teszi, de méginkább a buta fej. Jobban bánnak az igazgyónókkal? Valamicskét talán. De ugyanúgy a gödör várja őket, mint az erőseket. Csak hozzájön még a többiek útálata. Mesélik, hogy egy ilyet pusztá kézzel vertek földre a többiek, aztán meg lábbal taposták agyon, akár a pajort. Hát nem is érdemelt mást.

— Azt te honnan tudod? Nem egyforma az ember. A tortúrát se egyformán bírja.

— Igaz. Ezt mondom én is. De ha a bolond egy sukkesot kiveri a fejéből, akkor bírja. Bizonyosan. De az igazgyónó ezt nem teszi. Ezért gyáva gazember. Én is megtaposnám.

— Várj csak cimborá, várj! Majd elválik odabent. Senki nem tudhatja, melyikünk kéri hamarabb a lófot, ha a vasmenyasszony megszoringati! Én nem tudom, mert soha nem próbáltam. De te se tudhatod ilyen biztosan.

— Tudhatom. Mert tudom, hogy az ember a lelke erejét jobban meg tudja taksálni, mint a testét...

— De a test parancsolhat ám a léleknek, ha nagyon szenved!

— Ugyan...

— Rálesünk majd — szolt közbe szinte rikkantva Csányi Pista. — Föltéve, ha együtt hagynak bennünket. Két-három nap múlva majd megkérdelem: na, koma, hát hogyan szolgál a lelked ereje?

— Most már aztán valóban hagyjátok — csapkodott feléjük a szabad kezével Gama Kovács. — Úgy látom, közelítünk a városhoz. Akkor pedig ezek előrébb léptetnek, kocogtatnak majd itt mellettünk is vagy négyen. Láttam a múltkor. Azt mondták, védik a szekérben ülő gazembereket, nehogy a nép nagy haragjában leölje őket. Hogy ilyesmit ki talál ki?

A párok valóban előrerúgtattak hamarosan, mindkét oldalon. Már elhagyták a város szélső házait. Itt-ott néhány kutya fölneszelt a szekér zajára, unott, rövid vakkantásokat küldött utánuk. Embert nem láttak sehol, pedig az első kanyaron is túl jártak. Ott a sarkon — Gama Kovács is emlékezett rá — esténként jó bort mértek valamikor. Most sötéten kuporgott a sarki ház, s végig a kanyargós utca valamennyi háza csöndben ült a kopasz fák között. Már-már a sor végére értek, itt az út fölkapaszzkodik, hogy aztán már kövekkel kirakott rücskös hátát kínálja a kerekek alá.

Ám a kapaszkodó előtt a szekér megállt.

János és Csányi megrebbenve néztek körül. Hiszen még nem értek a vár elé! Talán nem is oda viszik őket? Hát akkor hova? Mégis igaza van a cimborának: milyen hamar fölágaskodik az emberben a remény. Milyen kevés eleség kell a bizakodás madarának, hogy felröppenjen!

Hanem a cimborá! Lássunk csodát: kezéről könnyű mozdulattal lebillentette a karperecet, mintha csak gyenge kócmadzagból volna, aztán nyugodt

mozdulatokkal, de bátran fölállva, főlegyenesedve egészen, elindult az első kerék irányába. Ott kilépett a bal oldali kerékagyra, majd le a földre. Magabiztosan elsétált a két lovas előtt, talán a kalapját is megbökte, a kocsisnak pedig egész bizonyosan küldött egy halk jóéccakátot.

Gama Kovács akaratlanul keresztett vetett. Csodálkozás és rémület szorongatta. Ugyanakkor érezte, miként nyúlik benne a néhány szempillantás fertályórányira, hogyan igyekszik megkevert agya lelassítani a látott mozdulatokat, majd nagy sebességgel visszaidézni mind a szavakat, amiket a cimborával valaha váltottak, hogy valamiképp utolérje eszével a történéseket.

Érezte ő az első perctől, hogy nem közönséges ember ez a cimborá. A szeme is, akárha nem is emberé, hanem macskáé, hiúzé lett volna. Beleborzongott az ember még a csárda homályában is, ha reánézett. Na és a beszéde! Hogy tudta ez a szót használni itt a szekérben is. De múltkor a csárdában szintűgy. Nagy tudása van, az bizonyos. Ahogy őt szóra bírta már az első találkozáskor. Mintha csak ráparancsolt volna, úgy beszélt neki. Pedig a nevét se tudja, a képe is csak nagyon haloványan derengett a régi időkből. Nagy tudása lehet, igen nagy. Van Kádi Gergelynek is, bebizonyította. Este végigverte nyírfasöprűvel, aztán gyürüccével az istálló négy sarkát, reggelre fölállt a nagyon beteg tehén, este már éppen annyi tejet fejhettek tőle, mint a betegség előtt. Az is tud, bizonyosan. De hol van ehhez? Mennyi mindent csinált ez egy szempillantás alatt? Csuklójáról leolvastotta a vasat, mintha csak vajból lenne. De akkorára már ködöt bocsáthatott a zsandárok szemére is, mert azok semmit nem vettek észre. A fülükkel is tehetett valamit, hiszen állt a szekér, hallaniok kellett volna, ahogyan nagy bátran kászálódik lefelé. Még tappogott is a csizmával, hogy a talpát szoktassa a földön való járáshoz. Nagy lehet a tudománya, igen nagy. Ezért mesélhetett ő annyit a Zwingerről is: mert belát a falakon. Csak azért fogta az alsóvárosi atyafira, mert nem akarta elárulni magát. Mert hiszen onnan az alsóvárosi se léphetett meg. Nem úgy őrzik a várat. De az is mese, hogy van olyan foglár, amelyik el tudja intézni. Lehetetlen. Csak az lehet, hogy ő a nagy tudományával mindent lát, amit akar.

Nézte Gama Kovács a távozó embert, aki ekkor fönt járt már a házak során. Megállt, megrázta vállán a subát, a kezével matatott valamit. Hamarosan szájához emelte a pipát, s egészen közönséges ember tempójával rágyújtott. Megindult aztán. A járásában nem volt semmi rendkívüli. Hazatérő napszámos módján ballagott.

Aztán lenyúlt János a szekér fenekére, hogy fölemelje a lelökött vasat. Ujjaival talán kitapinthatja, miként olvasztotta le a bűbajos az ormótlan csatot a kezéről.

Megtapogatta. És érezte.

A vas nem olyan, mint amelyik az ő kezüket húzza. Ennek a karikája közepén nyaklik, két vége patentul összecukódik, de ugyanígy ki is nyílik. Egy, kettő; egy, kettő. Csukódik, nyílik.

Zárni nem is lehet.

János fölemelkedett, szinte fölállt. Tétova mozdulattal Csányi felé nyújtotta a lánc végét, s fojtott, nyöszörgő hangon mondta:

— Nézd ezt a karikát! Ez is egy tanálmány...

Ő az ember után bámult. Homlokát megcsapta a hideg. Verejtékcsopek serkentek elő. Csikorgatta a fogát, szerette volna magát kiröhögni előbbi gondolataiért, de a keserves, vonító síráshoz nagyobb hajlandóságot érzett. Akár a tehetetlen gyermek.

Hát így állunk! És hogy hitt neki ő? Még fél perccel előbb is. És kint a csárdában, de ugyanúgy hétfőn is! Minden szavát igaznak találta, szólt bár az útközetektől, a becsei lakomáról, a szökéséről, bármiről. Hiszen ha evvel az ésszel hallgatta volna, ha ezzel a szemmel nézi: látni kellett volna, hogy ez

soha nem vot a Sándorral, soha nem sorozták muszájkatonának... Vagy mégis? Talán ott volt Becsénél, talán szökött is az idegen ármádiából, csak azután... De várjunk! Rosszul ítél, aki gyorsan ítél. Hiszen ő maga mondta, mennyire gyűlöletesek az igazgyónók, hogy azokat szerinte is szét kell taposni, akár a pajort. De mondott mást is hétfőn: hogy hallotta a városon a külhoni gyülekezés hírért. Visszajön Kossuth, Klapka, megbosszulják az aradiak halálát és mind a többit. Tégláira szedik szét Ráday fészket. Előjöhét a Gazda is, akkor aztán lesz olyan lakoma, hogy az ég is belezeng, amikor rákezdjük: „Rézfokosom odavágom...” És mondta, mondta a nótát is, még neki kellett csendesíteni. Ezeket már igazán nem parancsolhatták rá. Mert az már igazán nem lehet, hogy az ember ennyire lesüllyedjék: bor előtt, bor után, cimborák közt, asszony előtt, de még álmában is arra kelljen figyelmeznie, nehogy véletlenségből igazat szóljon. Ha pedig így van, hát az ilyet bántani se szabad. Többet szenved ez, mint amazok Ráday bölcsőjében. De hogy lehet ilyen, azt azért soha nem gondolta, s nem is hitte egészen még ebben a pillanatban sem. Akarta, várta az újabb csodát, hogy félretehesse mindezeket. Mert a vékonybőrűt is megértheti az ember, hiszen az is ember. Valóban érezheti úgy, hogy nem bírja tovább. Beszél, hogy ritkábban csattanjon az ütés, hogy könnyítsenek a szorításon, hogy távolabb vigyék a tüzes vasat. De ez? Hiszen ennek mestersége lett! Mestersége! Nahát, Kossuth, Klapka, Jézus Krisztus, ide már hiába jöttök vissza! Itt mindennel elkésetek.

Csányihoz fordult:

— Na, látod?

— Hogy a csillagos ég szakadjon... — kezdett kacskaringós káromkodásba a másik, de a mellettük álló lovas ráförmedt:

— Pofa zárva, koszos!

A mögötte álló pusztázó jobb kedvében lehetett. Röhögve szolt le nekik:

— Tán nem tetszik valami az uraknak?

— Az a kapcarongy, az a gané! — mutatott Csányi rángatózó kézzel a távozó után.

— Na, na! — rúgott bele csizmája orrával a hátába a zsandár. — Hogy beszélsz? Miért ne menjen haza a jóember, ha lejárt a szolgálata? Irigyled, mi? Csak nem gondolod, hogy ott hál véletek? Hogy ti miket tudtok gondolni! Hahaha! — És röhögött a zsandár, röhögött, csak úgy zengett belé a csöndes utca. Fejét fölvetette, fogai villogtak, akár a lováé, mert annak a zabláját is megfeszítette nagy viháncolásában.

— Úristen... — nyögte Gama Kovács. Folytatta volna mondandóját, de a szekér ekkor fölkapott a kövezett útra. Nem lehetett már túlkiabálni.

Últ hát csöndben rázkódva, s nézett föl a mocskos téli égre, amelyből most ritkán pillézve hullni kezdett a hó. Nem tudja miért, neki mégis a fecskék jutottak eszébe. A tavasziak, akik visszajönnek. Azt sajnálta, hogy azokat nem látja többet.